Redevoering van de heer Wiegel ter Algemene Vergadering
van de V.V.D. op 12 maart 1976 te Rotterdam.

De toekomst van ons land, van onze samenleving staat op het spel. Voor die werkelijkheid staan wij.

1976 is het jaar van de waarheid aan het worden. Ons volk wordt met een keerpunt geconfronteerd. Maar wel een andere waarheid en een ander keerpunt, dan de Partij van de Arbeid voorspelde. Het is de waarheid van het funeste resultaat van bijna 3 jaar door socialisten overheerst bewind.

- de werkloosheid wordt niet teruggedrongen;
- 'de overheidsuitgaven zijn de pan uitgerezen;
- ons aardgas wordt potverteerd;
- ons stelsel van sociale zekerheid is in gevaar gekörnen;
- ons bedrijfsleven is verzwakt.

Dat lijken gemakkelijke verkiezingsslogans, maar het zijn enkel harde feiten.

- Wordt het gevoerde beleid niet radicaal omgebogen, dan zal de werkloosheid verder toenemen. Fluisterend wordt al gesproken over 300 000 werklozen in de tachtiger jaren.
- Zelfs bij een matiging van de stijging van de overheidsuitgaven zoals aangekondigd in de Miljoenennota, gaat elk jaar meer dan 80% van de groei van het Nationaal Inkomen naar de collectiviteit.

- Al in 1978 zal de aardgasopbrengst dalen; in 1982 wordt een energiebalans met een negatief saldo van 2 miljard verwacht en in 1985 is die zelfs opgelopen tot meer dan 9 miljard.
- Als het de laatste jaren gevoerde beleid wordt voortgezet, lopen de kosten van de sociale zekerheid op van ca. 54 miljard in 1975 naar. ca. 110 miljard in 1980.
- De scherpe daling van de rendementen heeft ertoe geleid, dat vele, van oudsher gezonde bedrijven het hoofd niet meer ' boven water kunnen houden, laat staan nieuwe investeringen kunnen doen. De faillissementen zijn sterk toegenomen.

Wij staan op dit moment voor een onafwendbare keuze.

- Een keuze die niet alleen de economische ontwikkelling van ons land raakt. Want als

ons bedrijfsleven verder wordt verzwakt, als de bron van onze welvaart opdroogt, als onze ondernemingen geen ruim baan wordt gegeven, maar zij in' een door de overheid beheerst keurslijf wordt geperst, dan betekent dat het wrikken
aan een hoeksteen van onze samenleving. Dan gaat het om de toekomst van ons politiek- en maatschappelijk stelsel, om de inrichting van onze samenleving.

- Het ongebreideld verder oplopen van de sociale kosten, zal onontkomenlijk leiden tot ondergraving van de solidariteit van de werkenden met de niet-werkenden. De eerste Symptomen zijn hiervan reeds zichtbaar.
- De hedendaagse spilzucht met onze aardgasopbrengst gaat ten koste van de maatschapplj van morgen.
- De doelbewuste, forse opvoering door dit kabinet van de overheidsuitgaven verstoort de verhouding overheid- samenleving. Beknot de individuele burger in het dragen van eigen verantwoordelijkheid en beperkt hem in zijn vrijheid.
- En de werkloosheid, niet enkel, maar wel voor een deel, te wijten aan het beleid van dit kabinet, maakt gezinnen stuk, tast de eigen waarde van de mens aan en vervreemdt mensen van elkaar en van de maatschappij.

Die ontwikkelingen die zichtbaar zijn, moeten juist ons liberalen tot grote waakzaamheid brengen, moeten ons in onrust brengen, moeten ons strijdvaardig maken. Want het is de aantasting van onze vier liberale beginselen:
Vrijheid, verantwoordelijkheid, verdraagzaamheid en sociale gerechtigheid, die ik signaleer. Het is de ontwrichting van onze samenleving, die ik vrees.
Het is nu niet de tijd om het gelijk, dat wij met onze waarschuwingen hebben gekregen, triomfantelijk binnen te halen, noch mogen wij ons verslagen neerleggen bij wat gebeurd is.
Het is nog niet te laat. Als het roer radicaal wordt omgegooid, zal het schip waarin wij met z'n allen zitten niet op de klippen stuk te slaan.

Concreet betekent dat, dat het kabinet precies het omgekeerde moet doen van wat de minister-president in zijn beruchte VPRO- praatje aan gedachten heeft ontvouwd. Geen benadering met de voeten op tafel, maar met de benen op de grond. Geen eenzijdige aanval op de inkomenstrekkers van boven de f 24 000,-- per jaar, maar een faire

spreiding van lasten. Niet de aantasting van het inkomen van de burger vooropstellen, maar het centraal zetten van beperking van de overheidsuitgaven. Dat gebeurt op dit moment niet. Terecht noemt de minister van Financiën de li-norm "een linkse norm", want die norm houdt in, dat van de groei van het nationaal inkomen in de toekomst meer dan 80% zal gaan naar de collectieve sector. Die norm is te hoog, is voor ons niet aanvaardbaar. Wij achten een groei van de collectieve uitgaven acceptabel, maar die groei mag niet groter zijn dan het relatieve aandeel dat de gemeenschapsvoorzieningen thans hebben in ons nationaal inkomen. De verhouding tussen collectieve en-individuele bestedingen moet op zijn minst worden gestabiliseerd. Dat betekent de nullijn voor de collectieve sector.

De gedachte, die wij nu op tafel leggen, is er niet één die wij met de losse hand uit de lucht plukken. Zij komt overeen met de norm, die in de 50-tiger jaren werd gehanteerd en bekend staat als de Romme-norm. En ook in het jongste verleden is over een dergelijke norm gedacht. Deze onthulling uit de informatie-periode-Ruppert: toen de vijf partners uit de vorige coalitie onder Rupperts leidihg om de tafel zaten, bleek het terugdrukken van de stijging van de belastingdruk tot 0% één van de gesprekspunten, waarover wij gezamelijk langs dezelfde lijnen dachten. Toen ging het alleen nog over de stijging van de belastingdruk, nu gaat het ook om het terugdringen van de sociale kosten. Wij zullen de beleidslijn die ons voor ogen staat met een complex voorstellen onderbouwen. Door de Teldersstichting en door een werkgroep van de sociaal-economische commissie van onze partij wordt gewerkt aan het opstellen van een saneringsplan voor de 'collectieve uitgaven.

Voor wat betreft de sociale sector zullen:

- een verdere bevriezing van de kinderbijslag;
- een verruiming van het begrip passende arbeid;
- een kritische toepassing van de W.A.O.;
- een duidelijker bestrijding van het oneigenlijk gebruik;
- het instellen van een rekenkamer voor-de sociale voorzieningen;
- het achterwege laten van de volksverzekering tegen ziektekosten;
- de realisering van carenz-dagen in de ziektewet;
- de invoering van beperkte eigen bijdragen;

- de verhouding minimumloon-sociale uitkeringen :
- en net probleem welvaartsvaste of waardevaste sociale uitkeringen; aan de orde komen. Dit alles gezet in een algemeen kader, zo afgewogen, dat niemand daardoor onredelijk en onrechtvaardig wordt getroffen.

Wij bepleiten deze maatregelen niet, omdat wij, zoals onze tegenstanders willen doen geloven, een oorlog willen ontketenen tegen de niet-actieven. Wij doen dat, omdat het onze diepste overtuiging is, dat als er niet wordt ingegrepen, de sociale voorzieningen onbetaalbaar zullen worden, dat dan met de botte bijl zal moeten worden gehakt en dat het dan de zwaksten zullen zijn, die de dupe worden.

Met klem zeggen wij erbij dat de bezuinigingen die moeten worden gevonden niet alleen kunnen worden gezocht in de sociale sector.

Dan zouden de lasten onrechtvaardig, op een groep in onze samenleving worden afgewenteld. De overheidsuitgaven mogen niet buiten schot blijven. Ook daar, misschien wel juist daar, zal het beleid radikaal moeten worden omgebogen. Want de centrale vraag voor de komende jaren is: zijn de burgers er voor de overheid, of Is de overheid er voor de burgers. Kies je voor de collectiviteit of voor het individu, voor verdere opvoering van de overheidsuitgaven of voor vergroting van de particulière bestedingen, herstel van de rendementen en stimulering van de investeringen.

Na de explosie van de collectieve uitgaven van de laatste jaren is een pas op de plaats gerechtvaardigd. Een meerderheid in de Tweede Kamer - toevallig of niet toevallig, bestaande uit de partijen die het vorige kabinet steunden - heeft zich via aanvaarding van de motie-Andriessen/Aantjes voor een ingrijpende beleidsombuiging uitgesproken. Ons frappez, frappez toujours heeft in ieder geval tot die motie geleid. Typerend voor het gebrek aan moed bij de huidige P.v.d.A. om de burgers de waarheid te durven vertellen, is het dat van die zijde slechts vaag over een koersverlegging wordt gesproken. Anderen hebben zich wel uitgesproken. De KVP bepleit een ingreep in de huur-subsidies en in de uitgaven voor het openbaar vervoer. DS'70

bepleit ondermeer verdere bezuinigingen in het wetenschappelijk onderwijs. Wij zijn - dat zeg ik toe - bereid die suggesties van anderen vanuit een positieve instelling te benaderen.
Wij hopen dat de volksvertegenwoordiging de voorstellen die van onze kant komen, op precies dezelfde manier tegemoet zal treden.
Die voorstellen zullen liggen in de lijn van de visie welke spreekt uit onze benadering van de laatste jaren,

- geen enkel departement sluiten wij van bezuinigingen uit;
- de grootste groeiers zullen het scherpst onder de loep worden genomen;
- de departementen die rechtstreeks bijdragen aan onze welvaart ik denk met narae aan het departement van Economische Zaken, typerend dat juist dat departement in vergelijking met andere ministeries in uitgavenontwikkeling is achtergebleven - moeten ruime armslag krijgen;
- alle ministeries dienen door deskundigen kritisch te worden doorgelicht;
- en er moet een daadwerkelijk begin worden gemaakt met een aanpassing van geldverslindende onderliggende wetten.

Allen zullen wij in de kornende jaren pijn moeten lijden. Overheid en burgers. Actieven en niet-actieven. Werknemers, zelfstandigen en werkgevers. Allen zullen wij moeten matigen. Iedereen zal zijn steen moeten bijdragen. Dat vereist de bereidheid van regering en oppositie naar elkaar te luisteren, elkaars voorstellen over en weer ernstig te nemen. Wij zijn bereid over de scheidslijnen, die er tussen de verschillende politieke partijen in ons land bestaan, heen te kijken. Wij zijn bereid tot een nationale aanpak.
Als wij een stabilisatie van de collectieve, voorzieningen bepleiten, dan doen wij dat vanuit ons liberaal uitgangspunt, dat wij de beheersing van het economisch leven door de overheid afwijzen. Als wij ervoor pleiten, dat de burgers zoveel mogelijk zelf moeten kunnen beslissen over de besteding van hun inkomen, dan doen wij dat vanuit onze overtuiging, dat als de vrijheid van de mens optimaal is, als hij zieh kan ontplooien, als zijn eigen initiatief wordt gestimuleerd, dat In het belang is van zijn toekomst, van de toekomst van zijn gezin en van de samenleving. Diezelfde liberale beginselen zijn voor ons richting gevend bij het vormen van ons oordeel over:
-de vermogenaanwasdeling;

- de toekomst van de ondernemingsraad,
- de grondpolitiek,
- het onderwijsbeleid,
- de mediapolitiek,
- en ons buitenlandse beleid.

Het reeds meermalen aangekondigde wetsontwerp over de vermogensaanwasdeling laat op zieh wachten.
Dat kan ook niet anders, want het gaat hierbij niet in de eerste plaats om wetstechnisehe formuleringen, maar om een poging twee fundamenteel van elkaar afwijkende maatschappij beschouwingen te verenigen.
Ook hier gaat het om de vraag: col1ectiviteit of individu
Het gaat om de vraag concentratie van macht of spreiding van macht
De P.v.d.A. heeft gekozen voor concentratie.
Concentratie van macht bij de overheid, omdat zij de vermogens- aanwasdeling dwingend aan het bedrijfsieven wil opleggen. Concentratie van macht bij de vakbeweging, omdat zij het bestuur van het beheersfonds bij de vakorganisaties wil leggen. Concentratie van macht ten opzichte van de werknemers, omdat hén betuttelend een regeling wordt opgedrongen, die gekenmerkt wordt door collectief bezit en de persoonlijke bezitsvorming niet dient. De plannen die binnen het kabinet leven met betrekking tot de invoering van een wettelijk verplichte vermogensaanwasdeling gaan, als zij wordt verwezenlijkt, ten koste van bestaande winstdelingsregelingen.
Wij geloven in een maatschappij van mondige mensen.
Wij willen de werknemers de verantwoordelijkheid bieden om met elkaar en in overleg met de bedrijfsleiding te beslissen over de vorm van hun aandeel in de winst.
En wij willen hen zelf de bestemming ervan laten bepalen.
Ik spreek niet toevallig over overleg. Sommigen willen het huidige instituut van de ondernemingsraad vervangen door een personeelsraad, waarin niet het overleg tussen alle bij het bedrijf betrokkenen centraal Staat, maar waarbij personeel en leiding van het bedrijf tegenover elkaar worden gezet. Wij wijzen het binnenhalen van de polarisatie binnen de onderneming van de hand. Wij kiezen voor harmonie. Polarisatie tussen werknemers, aandeelhouders en leiding is schadelijk voor

alle betrokkenen en voor de werknemers nog wel het schadelijkst.
Natuurlijk kunnen er tussen de drie componenten van de onderneming conflicten rijzen, omdat op korte termijn de verschi11 ende belangen kunnen botsen. Maar op lange termijn is er een gezamenlijk doel: de continuïteit van de onderneming, het optimaal functioneren ervan en de werkgelegenheid, die de onderneming biedt.
Het was niet een incidentele botsing over een detail tussen de ministers in het huidige kabinet bij het openbaar maken van de plannen die worden ontwikkeld om de wet op de ondernemingsraden te wijzigen. Op de achtergrond speelden ook hier fundaméntele vragen. De vraag of men kiest voor een maatschappij gebaseerd op verdraagzaamheid of op conflict. Oe vraag of men kiest voor het dragen van mede-verantwoordelijkheid van de werknemers voor het functioneren van de onderneming, dan wel hen in een negatieve strijdpositie dwingt. En de fundaméntele vraag, of men bij het beoordelen-van datgene, wat de ondernemingsleiding doet, uitgaat van vertrouwen of wantrouwen.
Wat door ons liberalen als funest gevoelde wantrouwen in het in vrijheid functioneren van de maatschappij, spreekt evenzo uit de plannen met betrekking tot de grondpolitiek. Als er onteigend wordt - en dat kan nodig zijn - dan heeft de onteigende er toch wel tenminste recht op dat hij de waarde van zijn grond vergoed krijgt.
Als onteigening dreigt, betekent dat voor de betrokkene jaren van onzekerheid. Als er onteigend wordt, raakt de onteigende zijn bron van bestaan kwijt. Hij moet tenminste zo schadeloos worden gesteld, dat hij een vergelijkbaar bedrijf kan terugkopen. Waarom toch een wetswijziging door gedramd, die ertoe leidt, dat niet meer de werkelijke waarde van de grond wordt vergoed? Dat kan alleen als men of geen besef, of geen respect heeft voor dat wat iemand wordt aangedaan, die van zijn misschien van generatie op generatie overgegaan bedrijf af moet. het is het levensgeluk van veel mensen, dat in het geding is.

Staat in onze benadering van de grondpolitiek de mens centraal , vanuit datzelfde uitgangspunt voeren wij ons onderwijsbeleid. Onderwijs en vorming moeten opleiden tot mondige mensen.

Wij willen onderwijs van hoge kwalitei.t- Wij willen niet dat het onderwijs wordt misbruikt om bepaalde politieke en maatschappelijke veranderingen die “men" nodig acht, te bewerkstellligen. Onderwijs en vorming moeten de vrije keuze- mogelijkheden bevorderen, dienen bij te dragen tot echte spreiding van kennis. Geen misbruik mag worden gemaakt van de weerloosheid van de onderwijsontvangenden. Onderwijs moet de zwakkeren sterk maken, moet hun kennis zo breed en diep •mogelijk maken. Massificatie in het onderwijs is uit den boze. Het onderwijs moet aansluiten bij de eigen aard en bekwaamheden van het individu en moet er toe bijdragen dat ieder zijn talenten ten volle kan ontplooien. Een middenschool, die gelijke kansen biedt door de ontplooiingsmogelijkheden te nivelleren, is ons een gruwel. Zo'n middenschool ontkent, dat ieder mens een individu is, een eigen persoonlijkheid. De overheid is er voor om aan de ontplooiing van elke persoonlijkheid ruimte te bieden, mag mensen niet tot dezelfde Produkten inblikken.

Daarom ook wijzen wij het in het gevaar brengen van de vrijheid van onderwijs van de hand.

Daarom wensen wij dat niet wordt getornd aan de overeenkomst die bij de onderwijs-pacificatie is gemaakt. Wijzen wij het zich bemoeien van de overheid met de richting en inrichting van het bijzondere onderwijs van de hand. Velen in onze kring kiezen voor de opleiding van hun kinderen principiëel voor de openbare school. Anderen kiezen voor het bijzondere onderwijs. Beiden zijn in hun keuze even liberaal. Want het liberalisme erkent en acht de persoonlijke levensovertuiging van ieder. Gaat van de opvatting uit, dat aile mensen gelijk- waardig zijn en geen mens gelijk is aan een ander.

Wij geloven in een maatschappij in verscheidenheid. Een maatschappij van mensen die zelf kunnen en willen uitmaken, waar zij het mee eens zijn en waar mee niet. Welke uiti'ngen van cultuur hun belangstel1ing hebben, welke krant ze willen lezen en welke radio en televisie-programma's ze willen horen en zien. Ook hier is het kabinet een voor ons onaanvaardbare weg ingeslagen. Het wil bepalen welke kranten moeten blijven voortbestaan en voor welke dat niet nodig is.

Mondige mensen willen niet dat voor hen, over hen en zonder hen door de overheid wordt beslist welke krant wel en welke krant geen subsidie ontvangt. Willen niet, dat de overheid andere dan objectieve criteria aanlegt bij de beoordeling van de vraag, of een

nieuwe omroep moet worden toegelaten of een bestaande uit uit de ether worden weggewerkt.
Het wezenljjke van een samenleving als de onze is, dat men kan
zeggen, wat men wil en dat men vrijelijk kennis kan nemen
van de ideeen en de opvattingen, die leven in onze maatschappij.
Veel kritiek op de Westerse samenleving mag gerechtvaardigd zijn, maar wij hebben een groot goed: onze vrijheid.
Een vrijheid, die in een groot deel van de rest van de wereld ontbreekt. Vrijheid houdt de mogelijkheid van misbruik daarvan in.
Maar ook de vrijheid dat misbruik openlijk aan de kaak te stellen. uns vrijheidsideaal is het waard verdedigd te worden. Verdedigd, als het dreigt te worden aangetast in ons eigen land. Verdedigd, als het van buitenaf wordt bedreigd.
Alleen zo, door een voorbeeld te zijn van een maatschappij van vrije en zelfstandige mensen, zullen wij in de toekomst iets kunnen blijven betekenen voor de rest van de wereld.
Voor een liberale partij als de onze kan op het terrein van de buitenlandse politiek het richtsnoer niet anders zijn, dan dat Nederland zieh duidelijk en bewust als deel van de vrije Westelijke wereld blijft beschouwen en gedragen. Actief en constructief blijft deelnemen aan verbetering en versterking van de Westelijke samenwerking in Europees en in NAVO-verband. Hoge prioriteit dient aan instandhouding en verbetering van de militaire en politieke samenwerking in het Atlantisch bondgenootschap te worden gegeven. Alleen een krachtig en verenigd Westen zal opgewassen blijven tegen de Sowjet-Unie die haar strijdkrachten - niet slechts ter zee, maar ook te land en in de lucht - gestadig blijft versterken; düidelijk naar expansie van haar machts- en invloedssfeer streeft.
In dit tijdperk van nucleaire wapens is het van vitaal belang dat er een modus vivendi tussen Oost en West wordt gevonden.
Er is alles voor, niets tegen ontspanning tussen Oost en West, mits maar wordt beseft, dat het begrip détente voor de Sowjet-Unie een geheel andere inhoud heeft, dan het Westen er gaarne aan zou geven. De uitspraken van officiële Sowjet-zijde, ook na Helsinki, hebben er geen twijfel aan gelaten, dat de ideologische strijd onverminderd

voorgezet wordt. En de aktie van de Cubanen in Angola, die daar zonder Russische wapensteun weinig tot niets hadden kunnen uitrichten, doet de vraag rijzen, of niet een nieuwe fase, van grotere Sowjet-agressiviteit dreigt aan te breken. Onbegrijpelijk is het, dat KVP en ARP ons voorstel de hulp aan Cuba te staken niet hebben gesteund.
Nu, achteraf lijken zij geschrokken door hun gebrek aan moed om voor onze motie te stemmen.
Buiten het parlement zeggen ze dat ook zij vinden, dat het beleid ten aanzien van de hulp aan Cuba moet worden herzien.
Ik daag hen vanavond uit, dat ook binnen het parlement te doen. Onder de huidige omstandigheden mag van zoete broodjes bakken van Westelijke zijde geen sprake zijn. Meer dan ooit zullen wij ons ervan bewust moeten zijn, dat het voor het behoud van vrede, veiligheid en stabiliteit noodzakelijk is, dat het machtsevenwicht niet verder ten nadele van het Westen wordt verstoord. Het ernstig streven naar werkelijk, verantwoorde afspraken en overeenkomsten omtrent beperking van de bewapening, mag geen afbreuk doen aan een krachtige en geloofwaardige defensie-inspanning. Tegenover de voortgaande toeneming van de Sowjet-macht, zou eenzijdige vermindering van het Westen ronduit misdadig zijn. Zeker wat de defensieinspanning betreft, geeft het kabinetsbeleid een gevoel van grote onrust. De defensie mag niet tot een sluitpost worden gemaakt. Het is zelfs zover gekomen, dat een van de staatssecretarissen zich gedwongen heeft gezien in het openbaar te zeggen, dat verdergaande bezuinigingen niet aanvaardbaar zijn. Wij vragen ons af, of die uitspraak moet worden gezien als een schot voor de boeg of als de zoveelste losse flodder uit het KVP-kamp.
Ondanks het op zieh verstandige en evenwichtige beleid van de minister van Buitenlandse Zaken, wordt door het huidige kabinet de indruk gewekt, dat Nederland niet van harte deelgenoot is in NAVO en EEG. Dat het moeite kost, dat tegenzin moet worden overwonnen. Dat wij ons een beetje te goed vinden om met onze partners mee te doen. Het is het buitenlands beleid met het opgeheven vingertje: iedereen loopt uit de pas, behalve wij. Het is de houding van;" Europa moet een socialistisch Europa worden, anders doen wij niet mee. Terwijl ons land zich juist zou moeten inzetten, meer vaart te geven aan de Europese zaak. Een actiever en krachtiger voorzetting van het

Europese J
eenwordingsproces is hard nodig. Het élan van de tijd, waarin de Europese Gemeenschap opgebouwd is,. is weggeëbd.
Het Europese integratie-streven lijkt in het slop te zijn geraakt. Europa is stuurloos. Terecht wordt er in de rapporten-
Spierenburg en Tindemans een klaaglied over West-Europa aangeheven. Europa zal op straffe van desintegratie, achteruitgang, zo niet verval verder moeten. Wij hopen, dat de Nederlandse regering bij de kornende besprekingen over de toekomst van de Gemeenschap zieh zal laten inspireren door het rapport-Spierenburg, dat een goed en duidelijk perspectief biedt voor het Europa van morgen.
Onmisbaar voor Europa is een vrij gekozen Europees Parlement
met werkelijke bevoegdheden. Wil dat parlement een echt Europese volksvertegenwoordiging worden, dan zijn Europese partijen
met een herkenbaar program, geworteld in een polîtieke filosofie,
onontbeerlijk. Tijdens onze vorige algemene vergadering heeft onze partij haar goedkeuring gehecht aan de oprichting van
de Federatie van Liberale Partijen in de Europese Gemeenschap.
Over twee weken hoop ik namens onze partij op het congres
van de Europese Liberalen in Stuttgart de oprichtingsakte
van deze Federatie te ondertekenen.
Wij zullen ruim voor de eerste directe verkiezingen van het Europees Parlement gereed zijn met een liberaal verkiezingsprogramma. Wij lopen daarmee voorop en wij hopen, dat dit voorbeeld socialisten en christen-democraten zal aanmoedigen ons te volgenl
De opstelling van ons nieuwe verkiezingsprogramma krijgt hiermee een extra dimensie. Niet alleen zal ons nieuwe program het manifest zijn, waarmee wij ons bij de kornende Kamerverkiezingen aan de Kiezers presenteren. Het zal ook zijn de bouwsteen, die wij moeten leveren voor het prögram van de liberalen in Europa. Mede om die reden moet het concrete beleid dat wij in ons nieuwe program gaan schetsen ingebed zijn in onze liberale filosofie.
Het vooropzetten van onze filosofie in ons nieuwe program is ook nodig om de nieuwe kiezers, die wij in grote getale dankzij onze concrete politiek hebben gekregen, blijvend

aan ons te binden. Een partij wint stemmen als de bevolking vertrouwen heeft in haar beleid. Maar zij slaagt er alleen in die stemmen te behouden als het haar gelukt de kiezers blijvend aan zich te binden.

Als het haar gelukt, haar kiezers een thuis te bieden.

De kiezers moeten uit ons program kunnen zien waar wij staan.

Daarom moet ons program ook een markant program zijn.

Een program dat onze positie ten opzichte van de andere groeperingen markeert. Een program dat de lijnen, die ons scheiden van anderen, zichtbaar maakt, maar die scheidslijnen niet overdreven aanzet. Die scheidslijnen niet laat verworden tot onoverkomenlijke barrières voor de samenwerking met anderen.

Met zo'n program moeten wij de kiezers tegemoet treden. Onafhankelijk, niet aan anderen gebonden. Voor het sluiten van stembusakkoorden, die - zo ze al mogelijk zijn - het zieht van de kiezers op de politiek, die onze partij voorstaatj verdoezelt, voel ik niets.

De kiezers zullen van ons verwachten, dat wij met de stem die wij van hen krijgen verantwoordelijk handelen. Van ons verwachten, dat.wij bij de kabinetsformatie ons sterk raaken voor de verwezenlijking van ons program. Ook van ons verwachten, dat wij bereid zullen zijn dat program niet als een dictaat op tafel te leggen, maar op basis van gelijkwaardigheid en respect voor elkaar te trachten het met anderen eens te worden.

Keerpunt-'72 betekende een dieptepunt in de Nederlandse politiek. Het ging uit van het eigen absolute gelijk. Het stond gesprekken met'anderenniet toe. En het was een waslijst van onvervulbare wensen. Wij zullen in zo'n fout niet vervallen. Daarom ook roep ik de partij op tot gematigdheid en verdraagzaamheid en tot het betrachten van soberheid bij het naar voren brengen van wensen voor ons nieuwe program.

De kornende tijd is geen tijd van leuke wensen. Het wordt een tijd van puin ruimen, van bloed, zweet en tranen. Solidariteit is nodig. Juist nu, zullen wij liberalen solidair mdeten zijn met elkaar.

Solidair moeten zijn met die politiek anders-denkenden die net als wij de maatschappij niet willen afbreken, maar haar verder willen hervormen.

Solidair met de zwaksten.

Solidair met de werklozen. Hun toekomst eist een ander beleid, een van liberalisme doortrokken beleid.

Want als wij ons sterk maken voor de verbetering van het ondernemingsklimaat in ons land, doen wij dat vanuit onze overtuiging dat het weer gezond maken van ons bedrijfsleven de enige weg is om de mensen weer aan het wérk te helpen.
Als wij pleiten voor verbetering van de rendementen, dan doen wij dat, omdat het onze opvatting is, dat het bedrijfsleven het draagvlak is van de collectieve voorzieningen.

Als wij ons verzetten tegen verdere lastenverzwaringen voor de burger, dan doen wij dat niet uit materialisme, maar vanuit onze liberale opvatting, dat de mensen zoveel mogelijk zelf moeten kunnen- beslissen over de besteding van hun eigen inkomen.
Als wij strijden tegen nivellering en tegen het in de klem zetten van de zelfstandigen, dan gaat het ons om de ontplooiing van de mens.
Als wij ons verzetten tegen het vergroten van de greep van de overheid op het vrije ondernemen, tegen het concentreren van macht van de overheid in het onderwijs, het maatschappelijk werk en bij de media, dan doen wij dat, omdat wij niet wensen,, dat de mens wordt gestuurd, maar dat hij in vrije keuze zelf zijn richting kan bepalen.
Voor ons staat de vrije mens centraal.
De vrijheid die wij bepleiten, is geen vrijheid in ongebondenheid niet het recht van de sterkste, betekent niet de wet van de jungle.

De vrijheid die ons beweegt, is een vrijheid in verantwoordelijkheid. Een vrijheid, die haar grenzen vindt daar waar de vrijheid van anderen wordt aangetast. Onze vrijheid is een vrijheid in verdraagzaamheid, is een vrijheid in sociale rechtvaardigheid.
Met die beginselen gaan wij de kornende strijd in.
Gaan wij in het offensief.
Wij zullen strijden voor ons ideaal: een vrije maatschappij voor vrije mensen.